

A NEMZETI MUNKATERV SZOCIÁLPOLITIKÁJA

M ismerése készíti a kor tömegmozgalmainak irányítóit, hogy egy nagy célgondolatban egységes nemzetpolitika alapvetésével ki-elégítsék a részletekben tévelygő és kétségek között imbolygó tömeglélek eme szükségletét. Akik a tömegéletnek ütőerén tartják kezüket, érzik, hogy zaklatott a nép kedélyvilágának hullámozása és ha politikai gondolatát nagy célvetésekkel nem csatornázzák, a közösségi életre irányuló hiedelmeknek és törekvéseknek olyan zűrzavara támad, mely hosszú — esetleg végzetesen hosszú — időkre lehetetlenné teszi egy közvéleménynek, tehát egy ilyen ércfedezettel értékes politikának kibontakozását. Érthető, indokolt és célszerű tehát, hogy Gömbös Gyula kormány vállalásával meghirdetett egy átfogó nemzeti munkatervet. Természetes, hogy ez szintézisét tartalmazza a kormányzati célkitűzéseknek, melyeknek sokaságából — hivatásunk körében — a szociálpolitikai kormányelvekhez kívánjuk hozzáfűzni a magunk észrevételeit.

Hivatalbalépésekor az új kormány egy központi szociálpolitikai kormányhatósággal nem rendelkezett, tehát a munkatervnek részben kormányhatósági ügykörökhöz igazodó tagolásánál szakigazgatási rendező elv nem hozta közös nevezőre a munkaterv szociálpolitikai irányelveit. Nyilvánvalóan ennek tudható be, hogy az „Állampénzügyek“, „Igazságügy“, „Kultúrpolitika“ stb. fejezetekkel értékparitásban nem szerepel egy szociálpolitikai fejezet. Ebből azonban csak egy formál-jurisztikus okoskodó volna le túlspekulatív következtetést, mondván: a szociálpolitikai (43.) pont a „Termelési politika“ fejezetbe soroztatott, tehát a kormány álláspontja szerint a gazdasági szempont a szociálisnál magasabbrendű, továbbá, hogy a kormány csak termeléspolitikai jelentőséget tulajdonít a szociálpolitikának és nem lát benne intézményes ember-, népvédelmet nemcsak a termelési, tehát a munkaviszonyban, hanem az élet minden egyéb viszonylatában is. Az így okoskodó elméleti ember figyelmen kívül hagyja, hogy a kormányelnök — az előszó bizonyossága szerint — a munkaterv kibocsátásával is a „társadalom legszélesebb rétegeivel“ kívánt kapcsolatba lépni, tehát az összefoglaló fejezet elnevezésénél nem szólhatott „társadalomgazdasági vonalvezetésről“, sem a „társadalmi szerkezet közvetlen és közvetett igazításának, arányosításának politikájáról“. Nem ez a lényeg! Lényeges az a körülmény, hogy az, aki a szociálpolitikai lényegyet meg tudja, de meg is akarja találni a munkatervben — annak azt csak el kell olvasnia.

A mezőgazdasági és ipari kis-, illetőleg középexisztenciák szaporításáról, életfeltételeiknek javításáról szóló 39. pont a birtokpolitikai fejezetnek a birtokmegosztás egészséges kialakulásáról és telepítési politikáról szóló 51—52. pontjaival együtt értelmezve arra a határozott célkitűzésre utal, hogy a kormányzat a társadalom belső szinteződését közhatalmi beavatkozással kívánja arányosítani. Mi ez, ha nem a labilissá vált társadalmi piramis népalapjainak kiszélesítésére, következőképpen a magyar társadalom súlypontjának a nép mélyebb rétegeibe való süllyesztésére irányuló törekvés?

A „szociálpolitika összes időszerű feladatainak megoldásáról” szól a 43. pont. Ez azt jelenti, hogy a munkaterv nem társadalmi dogmatikusok ideológiájából született meg, akik — a gazdasági, pénzügyi, nemzetpolitikai adottságok kifürkészheteden, de biztosan bekövetkező eltolódásaira tekintet nélkül — egy kormányzat távolabbi célkitűzései keretébe merészelik illeszteni az általuk doktrinér módon előírt szociális recepteket. A részletezés hiánya azt mutatja, hogy a Program szerkesztői ismerik a szociálpolitikának egyetlen örökérvényű tételét: nincsen klasszikus érvényű szociálpolitikai szabály, mert mindegyiknek társadalmi hasznossága a mindenkori piaci, vagyonosodási, népszerűzeti kulturális viszonyoktól függ. A szociálpolitikai részletezés hiánya tehát a gazdálkodás alapjait veszélyeztető társadalmi dogmatizmus megnyugtató hiányát jelenti. Ugyancsak ezt igazolja és egyszersmind ennek következménye az élethez való jog meghirdetésének mellőzése. Elvi síkban pedig a kormányelnök kétségtelenül elismeri és érvényesíteni is kívánja a nemzet minden tagjának az élethez való jogát. Gömbös Gyula azonban nem természetjogász, tehát nem jogelveknek kinyilatkoztatásával, hanem praktikus célok kitűzésével implicite ismeri el a nemzet tagjainak élethez való jogát. A munkaterv 38., 43., 44. és 45. pontjainak egyes kitételei ezt kétséget kizáróan igazolják. Az elsőnek említett pont a munkanélküliség megelőzésének gondolatát tartalmazza olyan termelési ágak kezdeményezésének kilátásba helyezésével, „amelyek aránylag nagyobb tömegeknek biztosítanak megélhetést”. A tervnek telepítési politikai vonatkozású 51. és 52. pontjai szintén a munkahiány megelőzését is célozzák, hiszen agrárjellegű társadalomban a jövőbeli munkahiány megelőzése tekintetében az egy családban nagyobb számú gazdafiakat a faluba lekötő telepítésnél nincsen célszerűbb eszköz. A már bekövetkezett munkanélküliségre tekintettel a terv állami feladatnak ismeri el „a munkanélküliek foglalkoztatásának irányítását”. Ez gyakorlatiasan szólva tervszerű köz- és szükségmunka-politikát jelent. Első pillanatban az olvasó ellentétet lát a munkanélküliség elleni biztosítás ügyének szerves és intézményes rendezéséről is szóló 43. és a 45. pont között, mely elvi megtagadást jelenti a munkanélküliségi segélynek. Hogyan képzelhető el munkahiány esetére szóló biztosítás segélyezés, tehát szolgáltatások nyújtása nélkül? A hiba pedig nem az idézett szakaszok szövegezésében, hanem abban a rossz szóhasználatban van, mely a társadalombiztosítás különböző ágainak szolgáltatásait segélyezésnek nevezi. Pedig segély előzetes, egyidejű vagy utólagos ellenérték nélküli anyagi támogatást jelent. Semmi köze tehát a szolgál-

tatások és ellenszolgáltatások egyenarányának elvén felépülő biztosításhoz. A nemzeti munkaterv csak az előzetes járulékfizetést mellőző, társadalombiztosításon kívüli és olyan természetű munkanélküli segéllyel száll szembe, mint aminőt a kommunizmust közvetlenül megelőző Károlyi-kormányzat alatt megismertünk. Ezzel szöges ellentétben van — elvben és gyakorlatban egyaránt — a 43. pontban említett munkanélküliség elleni biztosítás. Minthogy azonban a 45. pont szerint „a munkanélkülieket csak munka ellenében támogatjuk“, közelfekszik a feltevés, hogy a tervezett munkanélküliség elleni biztosítás — a más községben fellelhető munkaalkalom elnyerését megkönnyítő útitsegélyen felül — pénzbeli szolgáltatást nem nyújt. Elképzelhető ugyanis, hogy szolgáltatás fejében a munkanélküli a befizetett heti járulékok számával arányban álló munkanapokon keresztül fizetett foglalkoztatásban részesül a biztosítótól kijelölt szükségmunka keretében. Ez pedig: az élethez való jog érvényesítése. Ennek a jogelvnek korolláriuma az egészséghez való jog. Találkozunk vele a munkatervben? A feleletet a 94. és 95. pontokban találjuk. Ismét rugalmas, tág lehetőségeket megnyitó elvi kijelentés, „a népegészségügy felkarolása“ nyit széles perspektívákat. A kormányzati feladatoknak ebbe a szektorába tartozik: a magyar népbetegségek leküzdése a preventív irányú szociális higiénia keretében, a lakáspolitiká mint szociális prevenció, az egész műhelyegészségügy, a modern eugenikai elvek gyakorlati alkalmazása.

Az eddig tárgyalt programpontokból a kormányzat szociálpolitikájának tehát négy alapelve következik: a társadalmi szerkezet kialakulásának közhatalmi irányítása, a szociálpolitikai dogmatizmus elhárítása és az élethez, következésképpen az egészséghez való jognak nem elvi kinyilatkoztatása, hanem gyakorlati érvényesítése. Eddig csupán a gyakorlati szociálpolitikai irányelvekről szóltunk. A munkaterv figyelmes értékesítéséből azonban kitűnik, hogy ez a szociálpolitika a társadalmi aránytalanságok és társadalomgazdasági visszaságok kiküszöbölésén felül magasabbra tör, a szociális reform felé. Mert az érdekképviselőknek szerves, okszerű kiépítése (42.) mindjárt többet jelent a szociálpolitika egyes eljárásainak lebonyolítására hivatott társadalmi berendezés kiépítésénél, ha a szürke érdekképviselők helyébe a testületek szót képzeljük. Már pedig az olasz szindikalizmus, a korporatív állam kialakulása, Othmar Spann tudományos munkássága és a „Quadragesimo anno“ óta a társadalmi testületek szerves kiépítésére irányuló törekvés társadalmi reformmozgalmat jelent.

Gömbös Gyula érdekképviselésekről szól, de testületekre gondol. Hivatásközösségekre, melyek — ha bennük a foglalkozás hagyományaitól színezett szellem él — pusztán létezésükkel már egy új társadalmat tagozó elvnek érvényét hirdetik. Mi sürgeti a szociális reformot és az utóbbit miért jelenti a testületek rendszere? Társadalmi reform kell, mert a jelenlegi kvantitatív elv, tehát a személyeknek a dologi világ javaihoz való viszonya atomizálja és szellemteleníti, tehát fokozatosan megszünteti „a társadalmat“ és annak kifejezett képletet, a nemzetet. Ezért a kvantitatív elv helyébe iktatott kvalitatív elv érvényesítésével kell megakadályozni a társadalmi bomlás-

folyamatának elhatalmasodását. Ilyen kvalitatív elv a közhasznú értékalkítás, a teljesítmény elve, melyet ha — társadalomszerkezetformáló jelentőséggel — érvényesülni engedünk, szervesen kialakítja az azonos társadalmi és gazdasági közhasznú funkciókat kifejtőknek sűrűsödési pontjait, a hivatásnak, a teljesítménynek közösségeit, a testületeket.

A kvalitatív társadalmi reform célja szerves és egységes szellemű társadalmi csoportoknak kialakítása, végsősorban, hogy a nemzet ne csak mennyiségileg kifejezhető kockázatok közössége, hanem kultúr-, hagyomány teljesítményegység legyen.

Ebben az univerzalisztikus felfogásban a testületeknek mint homogén szellemi egységeknek kialakulása és megerősödése teszi lehetővé a társadalmi öntevékenységek bővülését. Az állami tevékenység köréből egyes feladatok átmennek a társadalom agendájába, megadván az állami közigazgatás és az államháztartás korlátozásának lehetőségeit.

Ahol a társadalmi öntevékenység elképzelhető körében bizonyos jogszabályok, testületi szabályok betartásának ellenőrzéséről, megrendelések elosztásának arányosításáról, általánosságban az osztó igazság elvének érvényesítéséről van szó, ezt a testületi köteléken belül a gazdaságilag egymással versenyviszonylatban levő érdekelték egymásnak kölcsönös, a versenyből folyó megfigyelésével automatikusan és külön költség nélkül megvalósíthatják. Ilyen ellenőrzésnek hatékonyságával és olcsóságával a legészszerűbben szervezett állami intézmény sem versenyezhet.

A testületek szerves kiépítésének legnagyobb nehézsége, hogy ezen a téren jogszabállyal lehet a legkisebb mértékben előrelépni. A rendi szervezet külsőségeinek megteremtése még nem jelenti a korporáció társadalmi jelenlétét. A hivatásközösség nem jogi személyiségének hivatalos elismerésével, hanem belső szellemi egységének kialakultával kezdi életét. A folyamat lassú, mert a hivatásközösségek rendi szellemét a hagyományosság jellemzi, már pedig az utóbbit szervezéssel létrehozni nem, azt csupán idővel kialakítani lehet. Könnyebb a helyzet, ahol egy megadott történelmi helyzet feszültségéből kirobbant mozgalom eleven ereje és magával ragadó áradata friss, alkotó szellemmel telít mindent, amit útjában talál, vagy amit hullámcsapásainak tajtékjaként kitermel. Így Olaszországban kezdetben volt a mozgalom. A mozgalom keretekhez jutott. Az új keretek szétrepesztették a régi korlátokat és a régi szervezeteknél erősebbeknek bizonyultak. A mozgalom szelleme megteremtette az intézményt, az intézmény ápolta a szellemet. Mi történjék azonban ott, ahol egyes hivatásokban hagyományos szervezetek nem működnek, a történelmi pillanatot pedig, amikor a lélektani feltételei egy szociális reformmozgalomnak adva voltak, nálunk — a kommunizmus összeomlása után — elmulasztották. Ha köztörvényi alapon egy mozgalom feszültsége nélkül hivatásszerű kereteket teremtenek, ezek tartalmatlan, üres formává válnak és összeomlanak, miként Primo de Rivera korporációi.

Kényszer nélkül pedig hazánkban a hivatásszerű közösségeket nem lehetne olyan szervesen és teljesen kiépíteni, hogy ezeknek összhangzatos együttműködése — a munkaterv értelmében — előmozdítsa

az egyes termelési ágak egyensúlyát. Elsősorban a latin államok szindikalizmusának és a németiség tömörülésre hajlamosságának szelleme a magyar munkásságból teljesen hiányzik. Sorel tanai nálunk nem hódítottak, német mintára alakult szakszervezeteink pedig a munkásság 10%-át son tömörítik. Hogy a magyar mennyire nem szervezkedő fajta, ezt más társadalmi csoportokkal összefüggésben is igazolja az O. M. G. E. ismeretes krónikus válsága, a gazdák egy részének berzenkedése az új szervezeti formával szemben a mezőgazdasági kamarák működésének első éveiben, a kisiparosság érdekvédelmi szervezkedésének csigalassúságú előrehaladása. A kényszermentes testületi szervezkedésnek tehát nincsen a jövőre biztató múltja és hagyománya. A másik nehézség minden szerves testületi reformgondolatnak egyik alapelveivel kapcsolatos, nevezetesen: ugyanazt a munkás vagy munkaadói kategóriát csak egy szindikátus képviselhesen. Az elgondolás szerint ugyanis az egymással versenyző szakegyesületek megbontják a termelésnek és a munkának fegyelmét, továbbá azt váltják ki, hogy mint szindikátusok politikai pártokban keresnek háttvédet, hogy ezáltal a politikai hatalom segítségével kerekedjenek az ellentétes irányú szakszervezkedés fölé. Íme a dilemma: ha a szervezkedés nem szerves fejlődés, hanem pusztán kényszer eredménye, a létrejött intézmény csak tartalmatlan keret; ha kényszerből ment, számos szakmában hivatásszerű közösség létre sem jön, más szakmákban viszont egynél több párhuzamosan működő szindikátus versengése a teljesítményközösség kialakítása helyett a pártpolitikai küzdelmek frontjának kiszélesítéséhez vezet.

A másik alapvető kérdés, vajjon a munkaadó és a munkavállaló szervezeteket összefogó testület a munkaadó gazdasági alanyok termelési célja szerint tömörítse-e a munkaadókat és a munkavállalókat egyaránt, vagy függetlenül az egyes üzemek termelői főfeladatától a munkavállalók saját foglalkozásuk szerint tömörüljenek-e? Mi az üzemi munkavállalók egységének fenntartása mellett szólunk, mert a munkaviszonnyal összefüggésben egy üzem munkássága szerves szellemi egységgé forr és végeredményben a hivatás közösségét a termelés végső céljának azonossága, nem pedig a részletfunkciók hasonlósága (pl. mindkettő marógépnél dolgozik) adja meg.

Az államtól a társadalmi öntevékenység keretébe átvett feladatokkal kapcsolatban felmerülő aggály, hogy a szétpontosítás következtében nem fog-e ugyanazon a területen több testület párhuzamos funkciókat kifejteni és ezzel összefüggésben nem merül-e fel a jelenlegit meghaladó dologi kiadás. Problematikus továbbá, vajjon egyes, eddig állami agendába tartozó közfeladatok társadalmiasítása után a testületek öntevékenységének ellenőrző, arányosító, felosztó körében a közérdeknek eddig zavartalan munkálását nem fogja-e a magánérdekek kompromisszuma felváltani, már pedig az egyeztetett magánérdekek összessége nem feltétlenül fedi, sőt sértheti a közérdeket.

A kvalitatív társadalmi reformnak célját és az ennek kimunkálására hivatott életképes testületek és hivatásközösségek megszervezésének alapproblémáit megismerve, vizsgáljuk, hogy a mai helyzetben milyen úton haladhat a nemzeti öncélúság jegyében megindított szociális reformmozgalom.

A hivatásközösségek kényszerű megvalósításának elvi álláspontjára helyezkedünk. Enélkül a társadalmi szervezkedés terén egy évtized múlva is egy helyben topognánk. De természetesen tartalmatlan keretek jönnének létre, ha egyszerre, máról-holnapra, jogszabállyal deklarálnánk a testületek és hivatásközösségek megalakítása. Ha élő szervezeteket akarunk, a meglévő szervezeteket kell beleágyazni a testületek rendszerébe. A probléma a munkavállalói oldalból nő ki. Felmerül a kérdés, a szociáldemokrata és keresztény szocialista munkásmozgalommal párhuzamosan új nemzeti irányú munkásmozgalommal termeljék-e ki azokat a szervezeti formákat, melyeket utóbb kizárólagossági joggal az illető szakma munkavállalóinak törvényes képviselőiként lehet elismerni, vagy ennek mellőzésével munkás- és magánalkalmazotti kamarák létesítenek. Minthogy nálunk nem forradalomszerűleg kirobbanó munkásmozgalom, hanem racionális közhatalmi eljárás segítené elő a szervezeti formák kialakulását, ebben a vonatkozásban az olasz példa nem instrukтив. Mozgalom hiányában nem marad más hátra: törvényesen megalkotni a munkás- és magánalkalmazotti országos kamarákat. A két ellentétes irányú munkásmozgalom kamarai pártokként érvényesülne az új keretben. Ez jelentené a munkáskamara gyökerét a munkásélet televényében.

A közösség átfogó szempontjainak érvényesítése céljából a kamara választott önkormányzatának és ügyvitelének ellenőrzésére kormánybiztosi hatáskörrel nemzetbiztos rendeltetnék minden testület és miniszteri biztos minden hivatásközösség élére. A testületi élet kialakításának és a kvalitatív társadalmi reform végrehajtásának idejére a közösségi érdekeknek ezek a tényezők a kamara minden határozatával szemben halasztó hatályú vétőjoggal és azzal a felhatalmazással élhetnének, hogy a kisebbségi véleményt határozattal érvényre emelhetnék. A kormánynak szóban levő megbízottjai ily módon egységes elveket vihetnek keresztül a testületek életére és ezzel meghiúsíthatják a testületi rendszer feltételezhető szabotálását.

Egyenként és fokozatosan kell hozzászoktatni a kijelölt testületi szerveket az addig közületi feladatoknak most már saját impériumukkal jogosult megoldásához. Az állam semmiesetre sem szűnjék meg ellátni egy közületi feladatot, ameddig az ennek jövődöbeli kifejtésére kijelölt testület arra alkalmasnak nem mutatkozik.

Így az importkereskedelem és az ipar devizaigénylésének elbírálására az O. M. K. E.-ből kialakult kereskedelmi és a Gy. O. Sz.-ból kifejlődött gyáripari testület lenne hivatott, de kezdetben a Nemzeti Bank megfigyelőjének közreműködésével. Pl. a tanoncügyet fokozatosan az ipari testület venné át, de ebbe a feladatkörbe a testületet a kereskedelemügyi kormányhatóság mintegy belenevelné. Az iskolán kívüli népoktatás irányítását és lebonyolítását rá lehetne bízni a főiskolák karaira, melyek az egyetemek tanácsainak irányításával nemzeti misszióként foglalkozhatnának a kultúrgondolat apostoli terjesztésével. Az orvosi kamara az egészségügyi propaganda kifejtésével teljesíthetne a nemzetnek analóg szolgálatot stb.

Ha a társadalom közterhét ez nem is mérsékelné, a társadalom mégis könnyebbnek találná a közteherviselést, mert nem tekintené adótartozásnak azt, amivel tagdíj címén az állattenyésztők vagy selymészek, vagy gyümölcstermelők országos szervezetének tartoznák. Az állam kevesebb apparátus képét nyújtana, költségvetése összezsugorodnék, következésképpen az államellenes hangulat eloszlásával a nép szeretettel és ragaszkodással tekintene fel nemzetére államára.

A társadalmi reform irányában haladó szociálpolitikával összefüggésben felmerül a kérdés: mi tartozzék a testületek kialakítása után az állam és minő feladatok a társadalmi öntevékenység agendájába. További kérdés, hogy az utóbbi keretébe utalt funkciók közül melyek tartozzanak a kizárólag munkaadói és a kizárólag munkavállalói hivatásközösségek hatáskörébe és mi legyen magának — a valamely hivatásban érdekelt munkaadó és munkavállaló hivatásközösségeinek közös csúcsszervezetét jelentő — testületnek (corporatio) feladata. Ugrást jelent a jövőbe és nem a fokozatos, szerves fejlődés termékeny elvének felelne meg, ha magának a paritásos összetételű csúcsszerű tömörülésnek, a munkaadó és a munkavállalói hivatásközösség befolyásának egyaránt kitett testületnek hatáskörébe utalnának olyan társadalomgazdasági feladatokat, melyek bár mint minden gazdasági funkció, szociális vonatkozásban is hatnak, de elsősorban a termelésnek, a gazdálkodásnak irányítását jelentik. Ezért a jelenlegi közfelfogás még értelmetlenül fogadná, ha az energiagazdálkodásnak, vám- és tarifapolitikának, a külkereskedelmi tevékenységnek és az adózásnak a társadalmi öntevékenység körébe utalt ügyeit nem az érdekelt vállalkozás hivatásközössége, hanem a paritásos összetételű testület intézné. Ennek megfelelően a munkavállalók jogvédelme, a munkáskultúra és munkássport ügye nem a testület, hanem az érdekelt munkavállalók hivatásközösségének agendájába tartoznék. A testületi szellem, az egyhivatásban érdekelt munkaadók és munkavállalók felfogását tömörítő gondolat a legmagasabb potenciával a testületek hatáskörébe utalt funkciók kifejtésénél éreztetné a szerves társadalmi kapcsolatok létrehozásában jelentkező erejét. Mi tartozhat még a testületek öntevékenységének agendájába? Mindenekelőtt a testületen belüli súrlódási felületek kiküszöbölését is célzó egyeztető és döntőbírósi eljárás, mely megköveteli a testületek szerkezetében jelentkező paritásos elvnek alkalmazását. Ez egyszersmind instrumentuma lehetne a kollektív szerződések létrehozásának. Kvalitatív szociális reformot azonban a hivatásközösségek kollektív megállapodásai csak akkor jelentenének, ha a testületen belül a hivatásközösségek tarifamegállapodása tarifaközösséggé szélesednék. Ez a tarifaközösség adná meg a testület tényleges belső egységét, hiszen ez jelentené az egész tanoncügynek, az iparpolitikának, a radonalizálás kérdésének közösen elfogadott elvi alapokra fektetését. Ily módon a hivatásazonosságból folyó közfelfogás érvényesülne a testület paritásos szervén keresztül a tanoncügyben, az iparpolitika egyes kérdéseinek szabályozásánál, a radonalizálásnál és a vele kapcsolatos standardizálás, tipizálás és a munkástalálmányok értékesítésének kérdésében. A gazdasági irányítók piaci és technikai ismerete és a munkás-ság szociális érzéke s alkalmazott gyakorlati jártassága a hivatás testületének szellemi ötvözetében értékes eredményeket munkálna ki, különösen a következő feladatok vonatkozásában: az üzemek munkarendjének, a munkaközi szüneteknek, a üzetett évi szabadságnak, a műszakváltásoknak, a munkaidőnek, az idős munkások foglalkoztatásának rendezése, a speciális üzemi munkavédelem szabályozása, a hivatásigényelte műhelyegészségügyi irányelvek felállítása, a nap-

közi otthonok, gyári bölcsődék szervezése, a baleset és foglalkozási betegségek preveniálásának szabályozása. Ezek mind oly kérdések, melyeknek helyes rendezése megköveteli a szakma részletekbe menő ismeretét, az üzemek belső organizatórius összefüggéseinek teljes áttekintését, mert itt minden általánosító eljárás, minden uniformizálás nemcsak hatástalan maradna, de rombolhat is. Ezek a kérdések hivatásonként az ügyek individuális kezelését igénylik, miért is leghelyesebb ezeknek intézését a szociális viszonyban érdekelt hivatásközösségek közös testületére bízni. Vannak azonban egyes társadalompolitikai feladatok, melyeket bár leghelyesebb és leggazdaságosabb a társadalmi Öntevékenység körébe utalni, mégis ha ezeknek intézését a testületek között szétponosítjuk, az erők szétforgácsolódását és a technikai eljárások zúrzavarát idéznénk elő. így mindenekelőtt felmerül a társadalombiztosítás hovatartozóságának kérdése.

Az ismertetett szempontok megkövetelnék, hogy a társadalmi öntevékenység körébe tartozzanak. Ezt hangoztatja a munkaterv 43. pontja is, mely a betegség, rokkantság, öregség s a munkanélküliség elleni biztosítás ügyének intézményes rendezését az érdekképviseleti rendszer keretein belül szorgalmazza. De vajjon lehetséges-e hivatásközösségenként külön megvalósítani és technikailag lebonyolítani ezt a gondolatot? A munkanélküliségi biztosításban ezt megkísérelték, hiszen a genti rendszer a munkahiány esetére szóló biztosítás érdekképviseleti szervezését jelenti. De ez éppen azokban az államokban mondott csődöt — Belgiumban és Svájcban —, ahol a legnagyobb mértékben érvényesült a szóbanlevő rendszer és éppen ez indította a többi államokat a genti szisztéma elvetésére. Munkapiaci szempontból ugyanis egy hivatás homogén kockázatot jelent. Ha tehát a válság vagy a konjunktúrák hullámmozgása egy iparágat különösen sújt, éppen a legnagyobb veszély idején a kockázatmegosztás elve nem hathat, mert a kockázat a hivatás valamennyi munkavállalói érdekeltjére egyidejűleg nagy súllyal nehezednék. Az öregségi és rokkantsági biztosítás esetében a merev érdekképviseleti megoldás még nagyobb veszélyeket hordozna magában. Elsősorban azért, mert minden biztosítás gazdasági előnye az a megtakarítás, ami annak következtében áll elő, hogy a kockázatközösség egységének kockázata jóval kisebb a kockázatközösségbe tartozó egyediek egyéni kockázatainak összességénél. A különbség annál nagyobb, minél hatalmasabb létszámú maga a kockázatközösség. Ez vezette a németeket és az angolokat is arra, hogy — jöllehet betegségi biztosításuk szétforgácsolt — az öregségi és munkanélküliségi biztosítás tekintetében 18, illetőleg 12 millió biztosítottat tömörítő kockázatközösséget alkossanak. Különbben is minden hivatás eltérő megrokkantást átlagos valószínűséget jelent. Mentői több átlagos megrokkantást valószínűséggel rendelkező munkavállalói csoportot fogunk össze egy kockázatközösségbe, annál tökéletesebb a kockázatok megosztása, következésképpen annál kisebb a járulék, tehát a szociális teher. Ezért ha csökkenteni akarjuk a nemzetgazdaság szociális terhét, nem a kockázatközösségre hivatásonként való szétaprózásnak, hanem éppen ellenkezőleg a minél nagyobb kockázatközösségek kialakításának útján haladjunk. Akik arra hivatkoznak, hogy célszerű az öregségi biztosításnak hivatásszervezetenként elképzelt átszervezése, mert minden hivatásnak egy bizonyos átlagos életkor felel meg, tehát igazságosabb arányba lehet hozni egyhivatáson belül a járuléktételt, a hivatás szerint tipikus életkockázat fedezését jelentő szolgáltatásokat, a következőkről feledkeznek meg: a hivatásközösségeket, miként már kifejtettük, az egyazon üzembe tartozó munkavállalók egységének megóvásával, nem pedig foglalkozásaik szerinti széttagolásával lehet célszerűen megvalósítani, már pedig az állandóan változó összetételű üzemi munkásságnak nincsen biztosítástechnikai szempontból elismerhető tipikus átlagos életkora, mellyel operálni lehetne. Másodsor: a munkásság nagy része tanulatlan munkás és napszámos, akik a munkapiaci viszonyokhoz alkalmazkodva helyezkednek el a termelésnek egyik vagy másik ágában, mely esetben a járadék biztosítások-

nál ilyenkor szükséges díjtartalékszámítás és transzferálás bonyolult műveleteinek sokasága válik szükségessé. Aki ilyen tervre gondol, nem ismeri a tényeket és a járadékbiztosítások követelményeit. A betegségi biztosítással kapcsolatban szintén arra utalunk, hogy a biztosítás célja annál eredményesebben valósul meg, minél heterogénebb a biztosított elem. Hátra van a baleseti biztosítás, mellyel összefüggésben el lehetne képzelni a hivatásközösséges megoldást. De kérдем, vájjon célszerű-e, hogy az üzemellenőrzésnek, a járulékelőírásnak, a szolgáltatásokat élvezők ellenőrzésének és az igényjog elbírálásának alapjául szolgáló nyilvántartásnak, végül a szolgáltatások folyóvételének és ez utóbbi ellenőrzésének munkáit külön-külön végezze el minden biztosítási ággal kapcsolatban egy erre rendeltetett szervezet, vagy még tovább menve, ugyanazon a területen a különböző hivatásközösségeknek megfelelően minden testületi társadalombiztosítás külön-külön, egymással párhuzamosan végezze el ezeket a minden kultúrállamban vitán felül szükséges ügyviteli feladatokat? Ez a jelenlegit messze meghaladó ügyviteli kiadásal, szakszerűtlenséggel, az erők szétforgácsolásával és a munkaerő tökéletlen kiaknázásával járhat. De teljesen lehetetlenülne pl, a Nagy-Alföldön, ahol ez a párhuzamos szolgálat az egészen ritka biztosítottúságra figyelemmel aránytalanul magas ügyviteli költséget eredményezne és szinte lehetetlenülne. Ez a szempont vészeltelte Mussolinit is, hogy a fasizmus nagytanácsa által elfogadott 1923. évi december 30-i jogszabállyal nemcsak az ipari és kereskedelmi összes foglalkozásokra, hanem még a mezőgazdaságra is kiterjedő hatállyal egyetlen szervezetre, a Cassa Nazionale dell Assicurazioni Sociali-ra ruházta az összes olasz munkások öregségi, rokkantság és munkahiány esetére szóló kötelező biztosításának feladatát.

A kifejtettek még nem jelentik azt, hogy a társadalombiztosítás az állam agendájába tartozzék. Éppen az olasz megoldás mutat reá igen helyesen arra, hogy a biztosítás elvéből és technikájából származó követelmények teljes kielégítésével meg lehet oldani ezt a társadalompolitikai feladatot is a szociális öntevekenység keretében. Meg lehet oldani, de nem mereven alkalmazkodva az érdekképviselési elvhez, hanem félig állami, félig társadalmi, úgynevezett parastatális intézménnyel. Ez azt jelenti, hogy a hivatásközösségek bizonyos célgondolatok intézményes megvalósítása érdekében munkaközösségekbe lépnek és amit technikailag külön-külön nem valósíthatnak meg, vagy csupán nagy költséggel és magának a gondolatnak sérelmével, azt még mindig a társadalmi öntevekenység körében valósítják meg közös feladatként. Ilyen parastatális szervek Olaszországban az előbb említett vonatkozásokban központosított társadalombiztosítást, balesetbiztosítást kiegészítő szervezet, az Opera Nazionale degli Infortuni del Lavoro, az Opera Nazionale Dopolavoro. Hazánkban tulajdonképpen a társadalombiztosítás intézményei parastatális szervek, de természetesen a társadalmi öntevekenység körébe nagyobb mértékben fognak akkor belekapcsolódni, ha kiépülnek ennek a szociális autonómiának alappillérei, a hivatásközösségek és a testületek.

Hazánkban úttörő volt e tekintetben Ugron Gábor minisztersége alatt az állami anya- és csecsemővédelemnek a derivatív hatáskörben eljáró és teljesen parastatális jellegű Országos Stefánia Szövetség hatáskörébe való utalása. A magyar társadalombiztosítás a hivatásközösségeknek, illetőleg a testületeknek egyik munkaközösségévé alakítható, mely — miként Olaszországban — önmagából kifejlesztheti a testületek lakáspolitikai munkaközösségét (I. Istituto per le Case Popolari), Ebben a vonatkozásban az öregségi és rokkantsági biztosítás a szociális lakáspolitikai finanszírozására is hivatott tőkegyűjtés intézménye. Róma és Milano gyors és modem kiépítése egyik tanúbizonysága a társadalombiztosítás és a szociális lakáspolitikai gyümölcsöző együttműködésének.

Úgy vélem, a társadalmegészségügynek és a népjóléti gondozásnak számos gondolatát lehetne a testületeknek ilyen irányú célmunkaközösségeivel megoldani. Ezek szerint tehát a testületek társadalmpolitikai agendája a hivatasközösségek és az ügyek belső természete szerint két részre oszthatnák, az egyes testületek autonóm hatáskörére és az összes testületek célmunkaközösségeiben megoldható feladatköreire.

Ezzel azonban nem szűnnék meg az állam szociálpolitikai agendája, hiszen a törvényhozásnak kell megállapítani a munkajog elveit, tehát azokat a kereteket és előfeltételeket, melyek mellett a testületek és hivatasközösségek, továbbá munkaközösségeik létesülése, továbbá a hivatasközösségek kapcsolatát igazító kollektív szerződés érvényesül. Az állam ugyanis a kollektív szerződések révén jelentős befolyást tud gyakorolni a munkafeltételek alakulására. A kormányzat érdeke tehát, hogy a kollektív szerződések alaki előfeltételeinek megteremtésével és az állami jóváhagyás jogának fenntartásával harmonizálni tudja a nemzetközi piad helyzettel és általános gazdaságpolitikai célkitűzésekkel a kollektív szerződésekkel szabályozott munkafeltételeket. A munkajog kell, hogy megállapítsa a testületi autonóm munkajog alaki feltételeit és kellékeit, a tarifaszerződésképes jogalanyok jogképességének korlátait és a kollektív szerződések megszegésének jogkövetkezményeit. Bár a testületek feladatkörebe esnek a speciális üzemi munkavédelem, az általános munkavédelem jogi rendezése természetesen ebben az elgondolásban is megmaradna az állam feladatköreben, így a női és gyermekmunka védelmének, az ipari foglalkoztatás alsó korhatárának, a vásár- és ünnepnap munkaszünetnek, az általános üzemi munkavédelemnek szabályozása. Nehogy a testületek keretében a munkafelügyelet függetlensége és pártatlansága, különösen a testületek kiépítésének kezdetekor, kárt szenvedjen, egyelőre a munkafelügyelet kérdését is meg kellene hagyni az állam agendájában; ez annál inkább fontos, mert különben nem lenne az államnak szakértő szerve, mellyel ellenőrizni tudná az általa támasztott munkavédelmi követelmények betartását és az üzemi munkásélet alakulását. A magánalkalmazottak társadalmi rétegével kapcsolatban még mindig az állam hatáskörébe tartoznék a magántisztviselők jogviszonyának általános elvi rendezése és a magánalkalmazottak munkaszerződésének átfogó szabályozása. Bár az egyes hivatások körében testületi feladat lenne a munkaközvetítés rendezése, mégis a nemzetközi és bevándorlások szerves összefüggésére, továbbá a hivatasközi munkászervek gyakoriságára tekintettel, az állam nem mondhat le egy az egész munkapiac szintetikus meglátásából kiinduló központi munkaközvetítő intézmény fenntartásáról. Az államnak azonban ki kell lépnie a munkaviszonnyal összefüggésben levő feladatkörökből is, hogy teljesen megvalósíthasson egy integrális szociálpolitikai célkitűzést. Gondolunk a műhelykivüli általános eugenikai és szociálhigiéniai törekvések érvényesítésére s az ember becsületének és személyi méltóságának intézményes közhatalmi oltalmazására munkaviszonyban és az élet minden viszonylatában. A közhatalmi és a társadalmi öntevékenység harmonikus összműködését azonban intézményesen kell biztosítani, különösen

akkor, ha még hiányzik egy mindent átfogó mozgalom eleven szelleme, mely lelki azonosságot teremt közszolgálatban és társadalomban egyaránt. Ezért a gazdasági élet különböző ágazatai között természet-szerűleg felmerülő ellentétek elsimítása, a nemzet társadalomgazdasági életének kiegyensúlyozása és összhangbahozása céljából ebben az elgondolásban is meg kellene valósítani a testületek testületét, a hivatásközösségeket átfogó nemzeti testületek tanácsát. Az állameszme érvényesítése céljából a társadalmi harmónia munkájára hivatott nemzeti testületek tanácsa élén természetesen az államhatalom letéteményese állna és a tanácsnak, tehát az összes testületeknek központi hivatala szervesen beleilleszkednék az állami igazgatásba. Ez a hivatal, hogy minisztériumnak vagy másnak nevezzük, közömbös, egyrészt ellátná mindazokat az állami feladatokat, melyek az állami hatáskörben meghagyott szociálpolitikával kapcsolatosak, továbbá ellenőrizné a testületek, hivatásközösségek és munkaközösségek működését, vagyionkezelését és kapcsolatot teremtené a többi kormányhatóság és a testületek között, természetesen kizárólag a társadalmi öntevékenység körébe utalt szociálpolitikai ügyekben. Egyéb, például iparpolitikai vagy agrárpolitikai szakügyekben az állam illetékes kormányhatósága közvetlenül érintkeznék az illetékes nemzeti testülettel. A testületek tanácsa mintegy a társadalom delegációja lenne a végrehajtó hatalomhoz, a testületek központi hivatala pedig közös szervezeti formában a nemzeti munka minisztériuma és az államnak a társadalomgazdasági élet középpontjába beállított megfigyelő, igazító, összpontosító orgánuma lenne. Ha nem gondoskodunk az állami, tehát közhatalmi és a testületi, tehát társadalmi autonóm tevékenység intézményes harmonizálásáról, széjjelválhat, ami lényegében egy: állam és társadalom.

A kvalitatív szociális reformmozgalom szellemében kitűzött szociálpolitikai irányelveket megismertük, jelentőségüket értékeltük. Végző következtetésünk a nemzeti munkatervé: „minden programra és így ez a munkaterv is annyit ér, mint amennyit megvalósítanak belőle.

KOVRIG BÉLA